Taqiqot.uz

YANGI O‘ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM

CONFERENCES.UZ

2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF ETILGAN TELEFON

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES | RESPUBLIKA KO‘P TARMOQLI ILMIY KONFERENSIYA

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJIY OLIY TA’LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O‘QITUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR, MAGISTRANTLAR VA IQTIDORLI TALABALAR

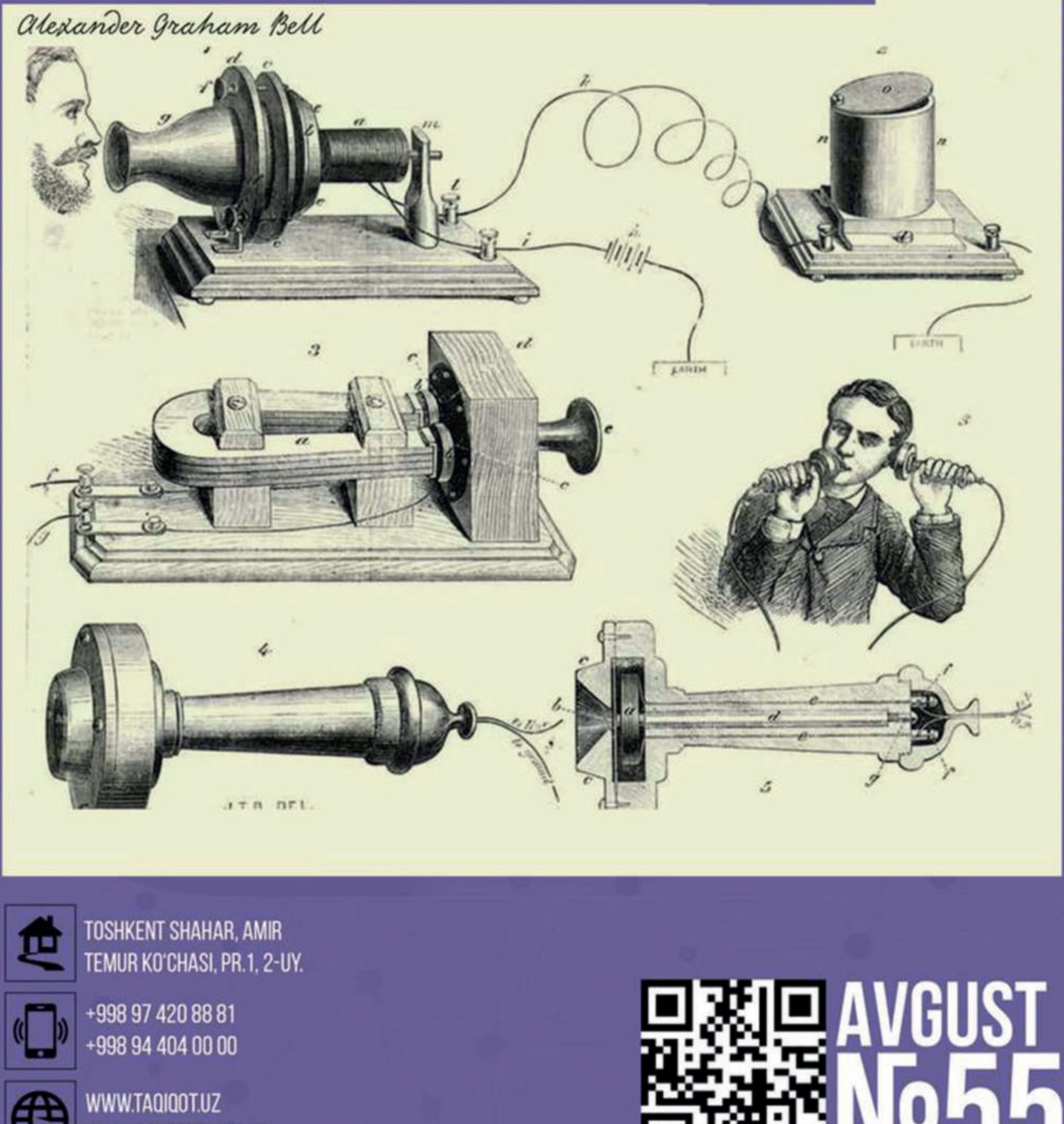

TOSHKENT SHAHAR, AMIR TEMUR KO‘CHASI, PR.1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

AVGUST №55

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 12-ҚИСМ

НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН: ИННОВАЦИИ, НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЧАСТЬ-12

NEW UZBEKISTAN: INNOVATION, SCIENCE AND EDUCATION PART-12

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 55-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 август 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 9 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Ҳаракатлар стратегияси-дан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофиқ:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши
Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидаги изланишлар
Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви
Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6.Журналистика
Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт
PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт
Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш
Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн
Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт
Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари
Доцент Сохадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика
Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария
Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари
Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
Проф. Хамидов Мухаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар
Phd доцент Қаххоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География
Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси
© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ СОҲАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

1. Kadirov Ramz Turabovich
“SAHNA NUTQI” FANI METODOLOGIYASI SHAKLLANISHIDA SOTIMXON INOMXO‘JAYEVNING KASBIY IZLANISHLARI 7

МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ СОҲАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

“SAHNA NUTQI” FANI METODOLOGIYASI SHAKLLANISHIDA SOTIMXON INOMXOʻJAYEVNING KASBIY IZLANISHLARI

Kadirov Ramz Turabovich
Oʻzbekiston davlat san’at va
madaniyat instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola tadqiqotchi Sotimxon Inomxoʻjayevning “Sahna nutqi” fani metodologiyasi shakllanishidagi ilmiy izlanishlari va tadqiqot natijalari, amaliy yondashuvlari asosida fanni oʻqitishda muhim sanalgan va amaliy isbotini topgan mashqlar, ularni qay tarzda bajarish yuzasidan uslubiy koʻrsatmalar berilgan.

Kalit soʻzlar: san’at, tadqiqot, sahna nutqi, jonli soʻz, ta’sirchan soʻz, ijro mahorati, artikulyatsiya, diksiya, orfoepiya, nafas, ovoz, ifodali oʻqish, badiiy oʻqish, badiiy soʻz.

Respublikamiz san’ati va madaniyati rivoji yoʻlida koʻplab fidoyi ustozlar, zahmatkash tadqiqotchilarning mehnati tahsinga loyiq. Ana shunday tadqiqotchilardan biri Sotimxon Inomxoʻjayev talaba-aktyorlarda sahna nutqiga oid bilim va koʻnikmalarni takomillashtirishda jonli soʻz, ta’sirchan soʻz, ijro mahorati kabi boʻlimlar muhim ahamiyat kasb etishini teran anglagan holda qator darslik va oʻquv qoʻllanmalar yaratdi.

1970-yili Alisher Navoiy ijodiy faoliyatiga bagʻishlangan tadqiqot ishida Alisher Navoiy asarlarida badiiy soʻz va ijrochilik san’ati masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotchi keyingi yillarda “Oʻtmish sharq notiqligi” [1], “Badiiy oʻqish asoslari” [2], “Notiqlik san’ati asoslari” [3], “Ifodali oʻqish asoslari” (A.Zunnunov bilan hammualliflikda) [4], “Badiiy soʻz san’ati” (L.Xoʻjayeva bilan hammualliflikda) [5] kabi sahna nutqi uchun qimmatli boʻlgan oʻquv adabiyotlari yaratdi.

Tadqiqotchi S.Inomxoʻjayev oʻzining “Badiiy oʻqish asoslari” oʻquv qoʻllanmasida teatr san’atining tarkibiy qismi boʻlgan sahna nutqi ham bir necha muhim tarmoqlarni oʻz ichiga oladi deb, sahna nutqi fanining tarkibiy qismlarini quyidagicha keltiradi:

“Sahna nutqi” fani: sahna nutqi texnikasi; badiiy oʻqish kabi ikki qismga boʻlinib shakllandi va rivojlandi. Sahna nutqi texnikasi bir-biriga oʻxshamagan lekin oʻzaro uzviy aloqador, bir-birini toʻldiruvchi qator tarkibiy komponentlardan tashkil topadi deb, olim sahna nutqi texnikasining tartibini: artikulyatsiya; diksiya; orfoepiya; nafas; ovoz kabi qismlarga ajratadi [2, 16].

Yuqorida keltirilgan tartib asosida shu kungacha talaba-aktyor tarbiyalashda sahna nutqi texnikasining nazariy asosi sifatida foydalanib kelinmoqda. Texnik mashqlar ularning nomlari, atamalari va bajaruvchi ishlariga mos kelishi adabiy matnlarda oʻz oʻrnini topishi va talaba-aktyor bu bilimni ijro jarayonida qoʻllay olish koʻnikmasiga mustahkam, puxtaroq erishmogʻini ta’minlovchi amaliy jarayondir. Bu jarayon olim ta’kidlaganidek ustoz-shogird an’anasi, yakkama-yakka ishlash jarayonidagina samarali boʻlishi bugun ham oʻz isbotini koʻrsatmoqda.

Sahna nutqini oʻrganishdagi ikkinchi qism “Badiiy oʻqish” boʻlib, murakkab bosqichlarni oʻz ichiga olgan. Bular shartli ravishda: ifodali oʻqish; badiiy oʻqish; badiiy soʻz kabi qismlarga ajratiladi. Bular aslida bir-biridan ajratilishi juda murakkab, gʻalati jarayon. Biroq oʻrganish jarayonida va nazariy jihatdan ularga ayni bir hodisa tarzida qarab boʻlmaydi [2, 16].

Badiiy oʻqish qismini bevosita “Soʻz ustida ishlash” deb ham atash mumkin. Soʻz ustida ishlash – butun texnik mashqlar amalga oshirilgandan soʻng talaba-aktyor bilan soʻz, badiiy soʻz va undagi fikrlash orqali ijro jarayonlari: tasviriy adabiy parchalar, kichik voqeali adabiy parchalar, bir voqeali adabiy parchalar, koʻp voqeali adabiy parchalar va toʻliq badiiy asar ustida ishlash jarayonlari orqali amalga oshirilib, mazkur jarayonlar talaba-aktyor tomonidan toʻliq egallashi lozim. Buning uchun mashgʻulotlar avval ifodali oʻqish, soʻng badiiy oʻqish va nihoyat badiiy soʻz bosqichlaridagi tahlil va talqin asosidagi ketma-ketlikda olib boriladi.

Oʻzbek tilida nutq tovushlari, unli tovushlar, unli tovushlar artikulyatsiyasi, YOlashgan tovushlar talaffuzi, unli va undosh tovushlar talaffuzining takomillashtirilishi uchun mashqlar ham mazkur kitobdan oʻrin olgan. Qolaversa, har bir tovushning soʻzdagi oʻrni va jonli soʻzdagi oʻzlashtirilgan xalq shevalaridan adabiy til meyorlarining farqlari koʻrsatilib, taqqoslab isbotlab berilgan.

Tadqiqotchi Sotimxon Inomxoʻjayev tomonidan asoslangan bugungi kun talaba-aktyorining sahnaviy nutqi ustida ishlash jarayonlariga dasturul amal boʻlayotgan mashqlar, nazariya va yondoshuvlar “Sahna nutqi” fani metodologiyasi shakllanishi katta ahamiyatga ega. Butun umrini fan istiqboli va rivojiga safarbar etgan S.Inomxoʻjayev qoldirgan ilmiy meros har bir talaba-aktyor uchun nutqiy ijro mahoratini takomillashtirishda bosh mezondir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Inomxoʻjayev S. Oʻtmish sharq notiqligi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1972. – 40 b.
2. Inomxoʻjayev S. Badiiy oʻqish asoslari. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1973. – 180 b.
3. Inomxoʻjayev S. Notiqlik san’ati asoslari. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1982. – 160 b.
4. Inomxoʻjayev S., A.Zunnunov. Ifodali oʻqish asoslari. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1978. – 105 b.
5. Inomxoʻjayev S., Xoʻjayeva L. Badiiy soʻz san’ati. – Toshkent : Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti, 1978. – 111 b.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
12-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.08.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000